

Lliçó de graduació

"Encarant el futur amb les eines que tenim",

a càrrec de Toni Badia,
professor del Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge de la UPF

Acte Acadèmic de Graduació (17 de desembre del 2011)

Hola, bon dia a tothom!

La meva intervenció va adreçada sobretot als estudiants que avui celebren la seva graduació. I també a les seves famílies, que els han fet costat tots aquests anys. Deixeu-me, però, abans que res, donar les gràcies al rector de la Universitat, Josep Joan Moreso, per la invitació a fer aquesta lliçó. Em va fer una il·lusió immensa, a la vegada que m'ha posat en una situació delicada: perquè aquesta lliçó em resulta més difícil que els centenars de lliçons que des del setembre de 1992 he impartit com a professor a la Universitat Pompeu Fabra.

Graduar-se a la universitat és acabar un període de la vida i començar-ne un altre. Com en tots els moments de la vida, sabem el que hem fet fins llavors, però no sabem què ens portarà el futur. En cada moment crucial de la nostra vida, tots podem girar el cap i sospesar les coses que hem fet, el que hem après, com s'ha anat afaïçonant la nostra personalitat... I podem tornar a mirar endavant, i enfocar o planejar el nostre futur, anticipar situacions, fets i persones amb què ens trobarem i que constituiran el nostre món.

En lloc, doncs, de fer una lliçó descontextualitzada, voldria, amb el vostre permís, comentar-vos en veu alta algunes de les coses que m'han passat pel cap des que el rector em va encarregar de fer aquesta lliçó. Com no podia ser d'altra manera, no he deixat de pensar en el moment que jo em vaig graduar i en com s'ha desenvolupat la meua vida professional des de llavors. Així, em proposo de fer algunes consideracions al voltant del desenvolupament professional d'un graduat universitari, que il·lustraré amb algun fet o vivència personals.

En primer lloc, les possibilitats que la vostra formació us dona. És cert que el nostre país no se'n surt amb la formació (en comparació amb altres països del nostre entorn). És cert que una de les assignatures pendents que tenim com a país i societat és la de l'adaptació del sistema educatiu a la realitat actual. Però no és menys cert que vosaltres heu tingut la sort d'haver-vos pogut formar en una de les millors institucions universitàries del país. Tot i les seves disfuncions,

que hi són, no cal enganyar-nos, la Universitat Pompeu Fabra és reconeguda com una de les primeres universitats, no ja de Catalunya, sinó d'Europa. I us heu format en un context plenament obert a Europa i al món, cosa que contrasta amb com era la universitat del nostre país fa tot just trenta anys.

Jo em vaig graduar a mitjans anys 1970 a la Universitat de Cambridge, on havia cursat els estudis de filosofia. En aquells temps graduar-se en una universitat europea no garantia en absolut que el títol obtingut tingués validesa a l'estat espanyol. De fet, vaig trigar cinc anys (fins al 1979) a obtenir el títol de llicenciat en Filosofia per la Universitat de Barcelona: va caldre fer un munt de paperassa i, encara, examinar-me d'assignatures que no formaven part del pla d'estudis de la Universitat de Cambridge. El contrast amb les experiències de mobilitat que la majoria de vosaltres heu tingut és gran. Avui, ens costa concebre una bona formació universitària sense la permeabilitat que dóna la interconnexió amb altres centres de formació.

Els camps professionals en els quals us desenvolupareu són camps amb bones perspectives i hi heu rebut una de les millors formacions possibles en el nostre país. Els qui us gradueu en biologia, de fet en biologia humana, us trobeu en bones condicions per incorporar-vos en el mercat de treball en els àmbits de la biomedicina i de la sanitat, o per ampliar la vostra formació en els nivells de postgrau. El vostre és un àmbit de desenvolupament professional amb un enorme potencial, econòmic, industrial i social, i treballar-hi, al nivell que sigui, ha d'omplir de satisfacció i forçosament ha de generar una multitud d'estímul.

Els qui us gradueu en qualsevol de les altres carreres us heu especialitzat en un aspecte o altre de la comunicació, entesa aquesta en sentit ampli, tal com hem fet a la Universitat Pompeu Fabra, reunint en un sol campus les carreres i la recerca al voltant de tots aquests temes. En una societat en la qual el centre socioeconòmic no rau en els sectors primaris ni en la indústria tradicional, sinó en els serveis i els processos lligats a la gestió del coneixement, la comunicació esdevé essencial. Oimés si tenim en compte que l'àmbit d'actuació de les empreses, les organitzacions i les societats, i fins i tot els individus, ja no és el nostre entorn immediat, ni tan sols el de la comunitat lingüística a la qual pertanyem, sinó el món sencer. En aquest context, els mitjans de comunicació, tradicionals o no, unidireccionals o socials... tenen un rol insubstituïble: perquè ens aporten allò que ens diferencia com a individus i grups socials, és a dir, la percepció de la realitat que tenim i compartim. Justament en aquest context, les carreres de periodisme, comunicació audiovisual, publicitat i relacions humanes us han aportat instruments per desenvolupar-vos professionalment en l'àmbit de la comunicació. També aquells de vosaltres que us gradueu en traducció i en lingüística sortiu amb un bagatge adequat per moure-us en el

món de la comunicació. La diversitat de llengües, les necessitats de comunicació entre comunitats lingüístiques diferents, juntament amb el respecte creixent per les llengües petites o minoritzades i el suport tecnològic requerit per a la majoria dels actes comunicatius conformen un àmbit de desenvolupament professional amb moltes possibilitats.

Teniu, doncs, unes bones possibilitats de desenvolupament professional. Estem segurs que les sabreu aprofitar, de manera que podreu retornar a la societat (les vostres famílies, els centres on us heu format, la societat en general) allò que heu rebut. I una mica més, ja que cada generació ha de saber superar l'anterior.

Per aconseguir-ho, cal que sigueu agosarats, creatius, emprenedors. Per fer-ho amb èxit, per assumir tant les decisions que surten bé com les que no, cal que sigueu generosos amb els altres, però sobretot també amb vosaltres. Només així, perdreu la por a decidir i a equivocar-vos. De fet, equivocar-se és inevitable i, vist a una certa distància, fins i tot és desitjable. Viscuts adequadament, dels errors se'n surt enfortit. Però sobretot assumiu les vostres decisions. I això només serà possible, si ho són realment, plenament, de vostres. Si aneu actuant a mercè dels esdeveniments, no us sentireu senyors del vostre destí. I llavors no podreu assumir les decisions que heu pres (simplement perquè no les haureu pres, sinó que les viureu com a decisions que us han pres). Permeteu-me un segon apunt personal al voltant de l'assumpció de les pròpies decisions.

Com us deia, em vaig graduar el 1974 a la Universitat de Cambridge. En retornar a Catalunya, vaig decidir, per raons que no fan el cas, treballar de mestre al sistema públic de llavors. I hi vaig ser fins al 1988, quan em vaig sentir atret per l'aplicació pràctica que suposava la lingüística computacional respecte de tot el que havia estudiat a Cambridge. Així doncs, catorze anys després de graduar-me, vaig decidir reorientar la meva vida professional. Ara em podria preguntar coses com 'vaig fer bé de no seguir directament amb el doctorat en acabar la carrera?', 'vaig fer bé d'abandonar la feina de mestre i les perspectives que m'oferia (era director d'escola, tenia un pla de recerca docent...)?'... i lamentar alguna de les decisions. Però és clar que cada una d'aquestes decisions, i les situacions que les han seguit, ha contribuït a la meva personalitat actual; i això és independent de si aquella va ser la millor decisió o no. Podria haver tingut un expedient acadèmic millor? Segurament. Però hauria perdut altres coses: capacitat docent, empatia..., que segur que em va donar la meva experiència com a mestre.

El món en què vivim és molt complex, les explicacions senzilles no existeixen. Moltes de les coses que ens afecten –a nivell social, personal, familiar, professional...– no depenen únicament de nosaltres. I ens hi podem sentir

petits o, pitjor encara, inútils. I concloure (potser racionalment, potser emocionalment, potser amb la raó i l'emoció reforçant-se mútuament) que tant és el que fem, que no importa el que fem... Però això no és ben bé així: tots tenim un radi d'influència, més o menys gran, més o menys divers, i és respecte d'aquest radi d'influència que hem de valorar la nostra responsabilitat. De fet, en tot el que fem, arreu on siguem, en tots els àmbits de la nostra vida, hem de procurar que en acabar o sortir-ne tinguem clar en què hem fet (o hem contribuït a fer) les coses una mica millor que abans. A la família, en les relacions personals, en el treball o la recerca, en càrrecs de responsabilitat o en les responsabilitats inherents al lloc on ens toca ser..., arreu hem de poder identificar allò en què hem contribuït a millorar-ho. La satisfacció íntima que reporta aquest convenciment és impagable i no és comparable amb cap premi o reconeixement públics.

Davant de la complexitat de les coses, no podem caure en simplismes. Una de les moltes coses que heu après en el vostre pas per la universitat és que no hi ha pràcticament mai qüestions que es resolen amb una disjuntiva simple, del blanc o negre. Sovint veiem com les grans qüestions són reduïdes a simples, enganyoses disjuntives; de fet, en trobem en cada situació social o àmbit acadèmic. Eviteu-les arreu i en tots els nivells: dificulten sobremanera el discurs i l'argumentació racionals. Tampoc us heu de deixar endur per la semàntica buida de les paraules. Sense contingut, les paraules perden tot el seu sentit. Això és important per a tots, però d'una manera especial per als qui us dedicareu al món de la comunicació, a la traducció, a la mediació lingüística. Com a persones formades que sou teniu l'obligació de ser fidels a la veritat dels fets (com diuen en anglès, "true to facts"), i de mantenir o recuperar el valor de les paraules.

Una conseqüència addicional de la complexitat dels fets és que les situacions són canviant, que els plantejaments adequats a una situació no són transportables a una altra de diferent. En tenim múltiples exemples en la situació socioeconòmica actual i en les dificultats en què es troba la societat occidental. Deixeu-me fer aquí el darrer apunt personal.

Com deia abans, vaig entrar al camp de la lingüística computacional a partir dels coneixements que tenia de lògica i de filosofia del llenguatge. Els anys setanta i vuitanta aquest era el rerefons teòric en què es movia la majoria dels investigadors en aquesta disciplina. A poc a poc, però, el substrat teòric ha anat canviant, i avui el modelat estadístic és el punt de partida essencial per a qualsevol que hi vulgui fer investigació, tant teòrica com aplicada. Això, naturalment, ha suposat un esforç d'adaptació, de formació complementària, per als qui hem volgut continuar essent actius en el camp. Jaime Carbonell, de la Universitat Carnegie Mellon (EUA), em deia fa poc que a ell, que era enginyer, li va passar al revés: en entrar a la disciplina els anys 1970 va

haver de formar-se en aquests altres aspectes logicolingüístics que constitueixen la base teòrica del camp en aquells anys.

La formació que us hem donat posa més l'accent en els mètodes, en els instruments i el raonament, en el treball en equip, que en els continguts concrets, que estan molt lligats a cada moment concret. Cal que sapigueu aprofitar aquesta formació bàsica que heu rebut: cal que sigueu flexibles, que us aneu sabent adaptar a les noves situacions que la vida us portarà. En el món global que serà el vostre àmbit de desenvolupament personal i professional, no podeu esperar que les situacions no canviïn, que els paràmetres que fem servir ara siguin vàlids d'aquí a vint anys.

I una última reflexió. Realment el món global és el vostre àmbit d'actuació; seria interessant d'aquí a deu o vint anys de veure on viviu tots els qui avui sou aquí. Però, a pesar d'això, sigui on sigui que la vida us porti, sigui el que sigui al que finalment us dediqueu, no us oblideu del vostre país, o del país que ha contribuït a la vostra formació universitària. Catalunya és un país petit, que encara no ha sabut trobar el seu lloc en el concert de les nacions del món. I és la seva gent, i molt principalment, la seva gent formada, ben formada, la qui ha de fer possible que el trobi.

I acabo amb un desig: deixeu-vos anar, aprofiteu i poseu a treballar totes les vostres potencialitats. Al món hi ha moltes coses per fer. Aboqueu-vos-hi, ara que teniu l'energia, la força i les ganes. Després del vostre pas, d'aquí a vint o trenta anys, el món ha de ser millor. Ho serà, n'estic segur!

Moltes gràcies.